

Občanské právo procesní

Obsah

- I. Soudnictví
- II. Civilní proces a civilní právo procesní
- III. Právo na spravedlivý proces
- IV. Principy civilního práva procesního
- V. Subjekty civilního procesu
- VI. Sporné řízení u soudu I. stupně
- VII. Opravná řízení

Část I. Soudnictví

Soudnictví - znaky

- Činnost státu vykonávaná pouze **nezávislými soudy**
- Spočívající v projednávání a rozhodování **konkrétních věcí**
- Postup soudu, účastníků a dalších zúčastněných osob je **upraven zákony – procesními řády**
- **Aplikace práva** (vázanost zákonem)
- Výsledkem je **závazné a nezměnitelné rozhodnutí**

Soudnictví z hlediska dělby moci

- Státní moc (teorie dělby moci)
 - Zákonodárná
 - Výkonná
 - **Soudní**
- Dělba moci je reakcí na přirozenou tendenci ke koncentraci moci a je garancí proti libovůli a zneužití moci
- Vztahy soudní moci k moci zákonodárné a výkonné
 - Oddělenost, samostatnost a nezávislost
 - Systém kontroly a vzájemného vyvažování

Část II.
Civilní proces a civilní právo
procesní

Civilní proces

Význam soudního procesu

- Nestačí, že ve společnosti existuje právní řád; je nutno zajistit plné prosazení subjektivních práv
- Prostředkem ochrany subjektivních práv byla u primitivních národů **svépomoc**
- Nyní je zásadně jediným přípustným prostředkem ochrany práva **soudní proces**

Druhy soudního procesu

- Soudní proces byl původně jednotný a nediferencovaný; šlo v něm o projednání sporu
- Postupně se oddělilo soudnictví **trestní, správní a ústavní**
- Předmětem **civilního procesu zůstaly soukromoprávní vztahy**

Účel civilního procesu

- **Poskytování ochrany subjektivním soukromým právům a oprávněným zájmům**
 - Ochrana musí být
 - Spravedlivá
 - Rychlá (včasná)
 - Účinná
 - Hospodárná
- **Zajišťování objektivního právního řádu**
- Tyto cíle nelze chápat protikladně, ale souladně, neboť jeden bez druhého není možný

Pojem civilního procesu

- Civilní řízení sporné (civilní proces v užším pojetí) - postup soudu, stran a dalších zúčastněných subjektů při projednávání a rozhodování soukromoprávních sporů orgány výkonu soudnictví
- Nevyhovuje např. pro nespory, arbitráž apod.
- Civilní proces (v širším smyslu) – postup rozhodujícího orgánu, účastníků řízení a dalších zúčastněných subjektů při projednávání a rozhodování soukromoprávních sporů a jiných právních věcí

Druhy civilního procesu

- Nalézací řízení
- Vykonávací (exekuční) řízení
- Insolvenční řízení
- Rozhodčí řízení
- Zajišťovací řízení

Nalézací řízení I.

- Vede k vydání autoritativního soudního rozhodnutí, jímž soud **nalézá právo**, tj.
 - **bud' deklaruje**, co je právem, nebo
 - **konstituuje** nový hmotněprávní vztah
- Realizace (výkon) subjektivního práva přiznaného rozsudkem **není** součástí nalézacího řízení

Diferenciace nalézacího řízení

Sporné	Nesporné
Rozhodnutí - deklaratorní	Konstitutivní
Reparační funkce	Preventivní funkce
Dvě strany v kontradiktorním postavení	Účastníci nejsou vzájemnými odpůrci
Dispoziční a projednací zásada	Zásada oficiality a vyšetřovací

Nesporná řízení

- Nespornou povahu má většina řízení upravených v hlavě páté části třetí OSŘ, např.
 - Řízení o **dědictví**
 - Řízení týkající se **nezletilých dětí** (péče soudu o nezletilé, osvojení atd.)
 - Řízení týkající se **zletilých osob** (prohlášení za mrtvého, řízení o způsobilosti k právním úkonům atd.)
 - Řízení ve věcech **obchodního práva** (např. ve věcech obchodního rejstříku)
- Nejde však o všechna řízení vypočtená v § 120 odst. 2 OSŘ

Řízení podle části V. OSŘ

- Přezkum rozhodnutí správních orgánů v soukromoprávních věcech
- Hybridní řízení, obsahující prvky nalézací i přezkumné činnosti

Vykonávací (exekuční) řízení I.

- Nucená realizace exekučního titulu v případě, že dlužník dobrovolně neplnil
- Prosazení povinnosti k plnění pomocí donucujících prostředků státní moci nebo alespoň pod její kontrolou
- Předpoklady:
 - Exekuční titul
 - Vykonatelnost (formální i materiální)
 - Doložka vykonatelnosti

Vykonávací (exekuční) řízení II.

- **Vykonávací řízení není další fází nalézacího řízení**
 - **Vykonávací řízení nemusí nutně nalézací řízení následovat**
 - **Ve vykonávacím řízení lze realizovat i jiné exekuční tituly**

Vykonávací (exekuční) řízení III.

- Právní úprava:
 - Část šestá OSŘ – Výkon rozhodnutí
 - Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a jejich činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů

Insolvenční řízení

- Insolvenční řízení v sobě zahrnuje různé způsoby řešení úpadku
- Úpadkem je situace, kdy dlužník (úpadce) má **více věřitelů** a
 - buď jeho pasiva převyšují aktiva (**předlužení**), nebo
 - je v **platební neschopnosti**
- Prvky nalézacího i vykonávacího řízení
- Od 1. 1. 2008 insolvenční zákon č. 182/2006 Sb.

Způsoby řešení úpadku

- Konkurs
- Reorganizace
- Oddlužení
- Zvláštní způsoby předepsané pro určité subjekty

Rozhodčí řízení I.

- Patří mezi alternativní způsoby řešení sporů (ADR); a to vedle zejména
 - Mediace
 - Konciliace
- Rozhodujícím orgánem není soud, ale rozhodce
- **Rozhodčí smlouva** – fakultativní smluvní přenesení pravomoci z civilního soudu na rozhodce

Rozhodčí řízení II.

- Výsledkem rozhodčího řízení je **rozhodčí nález**, který je pro obě strany **závazný** a může být **exekučním titulem**
- **Pomocná (dožádání) a kontrolní funkce** (zrušení rozhodčího nálezu, zastavení nařízeného výkonu) obecných soudů
- Právní úprava – zejm. zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů

Zajišťovací řízení

- **Předběžná opatření**
- **Prétorský smír**
- **Zajištění důkazu, zajištění předmětu důkazního prostředku ve věcech týkajících se práv z duševního vlastnictví**
- **Zřízení soudcovského zástavního práva na nemovitostech**
- **Ochrana pokojného stavu (§ 5 OZ)**

Civilní právo procesní

Civilní právo procesní

- Soubor právních norem a právních zásad upravujících civilní proces
- Civilní proces je společenský jev, civilní právo procesní představuje jeho právní úpravu
- Civilní právo procesní má veřejnoprávní povahu

Vznik civilního práva procesního

- **Součást práva hmotného** (ještě v polovině 19. století) – např. Savigny
- Fáze neorganického směřování procesních a hmotněprávních prvků (Windscheid)
- **Úplné osamostatnění civilního práva procesního** – jeho normy, instituty, pojmy a zásady již ani nepřímo **neobsahují žádné hmotněprávní prvky** a jejich vymezení má výlučně procesní povahu

Současné názory na vztah hmotného a procesního práva

- Občanské právo hmotné a procesní jsou dvě relativně samostatná právní odvětví
- Jejich vzájemný vztah popisují tři základní názorové proudy:
 - Směry **nadřazující procesní právo** právu hmotnému
 - Koncepce **nadřazující právo hmotné** právu procesnímu
 - Koncepce, podle nichž právo hmotné a právo procesní vstupují do složitých, ale vyvážených **funkčních vazeb** vzájemného působení a ovlivňování

Civilněprocesní a hmotněprávní vztahy

Civilněprocesní právní vztah I.

- Zakladatelem nauky o civilněprocesním vztahu je Oskar Bülow (1868)
- Se zahájením civilního řízení vzniká civilněprocesní právní vztah; tento vztah
 - Je trojstranný (zahrnuje soud a obě procesní strany)
 - Charakteristickým znakem je mocenské postavení soudu
 - Trvá po celou dobu konkrétního procesu; v průběhu řízení prochází vývojovými fázemi

Civilněprocesní právní vztah II.

- Pojem civilněprocesní právního vztahu umožňuje např. konstrukci procesního nástupnictví (nelze vstoupit do uskutečněných procesních úkonů, ale do právního vztahu)
- **Právní mocí rozsudku se mezi spornými stranami zakládá další procesní vztah, který existuje vedle vztahu hmotněprávního, jenž byl v civilním řízení předmětem poznání**

Vzájemný poměr hmotněprávních a procesních vztahů

- Ve skutkově i právně opodstatněném rozhodnutí jsou procesní vztahy, založené pravomocným soudním rozhodnutím, ve vzájemném souladu s hmotněprávními vztahy, jež byly předmětem řízení (vztahy **izomorfismu**)
- Není-li soudní rozhodnutí v souladu s hmotněprávními poměry, z mocenskoprávní povahy soudního rozhodnutí vyplývá **nadřazenost procesněprávních vztahů vztahům hmotněprávním**

Dualita hmotněprávních a procesních vztahů

- Tato nadřazenost neznamena, že by právní mocí rozsudku, jímž je procesní vztah založen, zanikal hmotněprávní vztah
- Hmotněprávní vztah existuje i nadále vedle vztahu procesního (**dualita** obou druhů vztahů)
- Bude-li např. na základě mimořádného opravného prostředku zrušen rozsudek, odpadne tím ex tunc právní důvod existence procesního vztahu a prosazení hmotněprávního vztahu nebude nic bránit

Část III.

Právo na spravedlivý proces

Spravedlnost v soudním rozhodování

- Spravedlivá aplikace hmotného práva
 - Není součástí práva na spravedlivý proces
- Spravedlivé řízení
 - Výlučně procesní obsah
 - Podstatou není právo na úspěch v řízení, ale zachování určitých zásad (dílčích oprávnění) garantovaných ústavním pořádkem

Prameny

- Čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod
 - Aplikuje se ve věcech týkajících se občanských práv a závazků nebo trestních obvinění (autonomní výklad)
 - Judikatura ESLP
- Čl. 14 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech
- Hlava pátá Listiny základních práv a svobod

Komponenty práva na spravedlivý proces

- Právo na přístup k soudu
- Právo na účinné prostředky nápravy
- Organizační principy
- Principy týkající se průběhu řízení
- Přiměřená délka řízení

Organizační principy

- Nezávislost soudu
- Nestrannost soudu
- Princip zákonného soudce (včetně zřízení soudu zákonem)

Principy týkající se průběhu řízení

- Spravedlnost řízení (obecně)
- Princip plné jurisdikce
- Zásada rovnosti zbraní a zásady s ní související
- Právo být přítomen projednání vlastní věci
- Právo být slyšen
- Princip kontradiktornosti
- Ústavně konformní průběh dokazování
- Veřejnost a ústnost jednání
- Zásady týkající se rozhodnutí soudu

Právo na přístup k soudu

- Právo domáhat se ochrany svého práva u soudu
- Vztahuje se na
 - Žalobu
 - Opravné prostředky
 - Návrh na nařízení výkonu rozhodnutí
 - Ústavní stížnost
- Při interpretaci ustanovení upravujících přístup k soudu je nutno se vyhnout
 - Přílišnému formalismu
 - Přílišné pružnosti
- Preference výkladu ve prospěch výkonu práva

Právo na přístup k soudu - omezení

- Omezení (lhůty, povinné zastoupení, soudní poplatky, zálohy, jistoty apod.) jsou přípustná pouze:
 - Nezasahují-li samotnou podstatu práva na přístup k soudu
 - Sledují-li legitimní cíl
 - Zachovávají-li přiměřený poměr mezi cílem a použitými prostředky
- Zákaz odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*)
- K zachování práva na přístup soudu slouží např. osvobození od soudního poplatku, bezplatné zastoupení advokátem

Spravedlnost řízení (obecně)

- Vždy se posuzuje, zda řízení bylo jako celek spravedlivé a zda v něm byly respektovány principy práva na spravedlivý proces
- Především je vyloučena
 - Svévole (např. nerespektování kogentní normy)
 - Přepjatý formalismus

Princip plné jurisdikce

- Rozhodnutí správních orgánů o občanských právech či závazcích nebo o trestních obviněních musí být přezkoumatelná soudy s plnou jurisdikcí
- Plná jurisdikce:
 - Přezkum rozhodnutí po právní i skutkové stránce
 - Možnost provádět dokazování
 - Moderace výše pokuty
- Část pátá OSŘ, správní soudnictví

Princip rovnosti zbraní

- Každá ze sporných stran musí mít přiměřenou možnost přednést svou záležitost za podmínek, které ji nestaví do **podstatné nevýhody** vůči protivníkovi
- § 18 odst. 1 OSŘ – stejné možnosti uplatnění práv
- Soud kupř. nemůže
 - Předvolat k jednání jenom jednu stranu
 - Nepřevzít podání učiněné jednou stranou
 - Nedoručit odvolacímu odpůrci odvolání proti procesnímu rozhodnutí (srov. § 210 odst. 1 OSŘ)
 - Rozlišovat mezi FO a PO z hlediska osvobození od SoP

Právo na právní pomoc

- Každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy (i jinými orgány)
- Nemajetnost nesmí být překážkou přístupu ke spravedlnosti
- Ustanovení zástupce účastníku splňujícímu předpoklady osvobození od SoP (§ 30 OSŘ)

Právo na tlumočníka

- Každý účastník má právo jednat před soudem ve své mateřštině a soud je povinen ustanovit mu tlumočníka
 - Účastník musí dění před soudem rozumět
 - Iniciativa je na účastníku řízení
- Sporné, zda právo na tlumočníka se vztahuje pouze na **ústní jednání**, nebo i na **písemný styk** soudu s účastníkem; ÚS z čl. 37 odst. 4 Listiny dovodil užší výklad (Pl. ÚS – st. 20/05)

Právo být přítomen projednání vlastní věci (právo být slyšen)

- Každý účastník řízení má právo být osobně přítomen, bez ohledu na to, zda jeho přítomnost bude mít vliv na obsah rozhodnutí
- Je předpokladem realizace dalších procesních práv
- Předvolání k jednání nutno doručovat nejen zástupci, ale i účastníku
- Výjimkou je rozhodování v nepřítomnosti účastníka (§ 101 odst. 3 OSŘ)

Princip kontradiktornosti

- Účastník řízení

- musí mít příležitost předložit každý důkaz nutný k tomu, aby prokázal své nároky
- musí být seznámen s každým důkazem nebo stanoviskem, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu
- musí mít možnost se k těmto důkazům nebo stanoviskům vyjádřit

Ústavně konformní průběh dokazování

- V rozporu s právem na spravedlivý proces jsou zejména případy
 - Důkazů získaných a použitých **nezákonně**
 - **Opomenutých** důkazů
 - Nevypořádání se s důkazními návrhy
 - Nehodnocení provedených důkazů
 - **Svévolného hodnocení** důkazů

Veřejnost jednání

- Význam
 - Ochrana před kabinetní justicí
 - Prostředek udržování důvěry veřejnosti v soudy
- K projednání věci je nutno zásadně nařídit jednání, jehož se bude moci účastnit i veřejnost
 - Postačí, proběhlo-li veřejné jednání v prvním stupni; odvolací a dovolací řízení pak může být neveřejné, odpovídá-li to jeho charakteru (např. posuzování pouze právních a nikoliv skutkových otázek)
- Účastník se může práva na veřejné projednání vzdát

Veřejné vyhlášení rozsudku

- Rozsudek se vyhláší vždy veřejně, i kdyby byl vynesena bez nařízení jednání nebo i kdyby byla veřejnost vyloučena
- Judikatura ESLP rozumí veřejným vyhlášením i uložení rozsudku v kanceláři soudu, kde je přístupný komukoliv
- Srov. § 49 odst. 11 SŘS

Odůvodnění rozhodnutí

- Rozhodnutí soudu musí být odůvodněno
- Nepožaduje se, aby se detailně vypořádalo s každým argumentem
- Rozsah odůvodnění závisí na povaze rozhodnutí
 - Např. v rozsudku se musí soud vypořádat se vším, co v řízení vyšlo najevo, včetně základní argumentace účastníků
 - Usnesení o odmítnutí dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) OSŘ stačí odůvodnit jenom velmi stručně
 - Některá usnesení není třeba odůvodňovat vůbec (§ 169 odst. 2 OSŘ)

Předvídatelnost rozhodnutí

- Rozhodnutí nesmí být pro účastníky s ohledem na stav řízení překvapivé
- Má-li soud odlišný právní názor, musí jej stranám předeštlit a umožnit jim doplnit svá tvrzení a důkazní návrhy
- Srov. § 118a OSŘ
- Problematická judikatura ÚS k zásadě dvouinstančnosti
 - Za porušení této zásady se dokonce považuje i potvrzení rozsudku I. stupně z jiného důvodu! (I. ÚS 122/05)

Přiměřená délka řízení

- Předcházel-li správní řízení, počítá se lhůta od jeho zahájení
- Do celkové délky se započítává i řízení o ústavní stížnosti, i exekuce
- Kritéria
 - Složitost případu
 - Chování stěžovatele
 - Postup soudu
 - Význam předmětu řízení pro navrhovatele

Vnitrostátní prostředky nápravy průtahů v řízení

- Tzv. hierarchická stížnost na průtahy k předsedovi soudu podle § 164 ZSS
- Návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu (§ 174a ZSS)
- Přiměřené zadostiučinění (§ 31a z. č. 82/1998 Sb.)
 - V penězích
 - Konstatování porušení práva

Část IV.
Principy civilního procesu

Přehled zásad

- Zásada dispoziční x zásada oficiality
- Zásada projednací x zásada vyšetřovací
- Zásada kontradiktornosti
- Princip jednoty řízení (arbitrárního pořádku) x princip koncentrace řízení
- Zásada ústnosti
- Zásada přímosti
- Zásada volného hodnocení důkazů x legální teorie důkazní
- Zásada materiální pravdy x zásada formální pravdy

Zásada dispoziční

- **Řízení je v rukou účastníků**, nikoliv soudu
- Účastníci mohou tzv. **dispozičními úkony** nakládat (disponovat):
 - Řízením
 - Předmětem řízení
- Dispoziční úkony, jimiž se **nakládá řízením**
 - Žaloba, Zpětvzetí žaloby, Odvolání, Dovolání, Žaloba pro zmatečnost a žaloba na obnovu řízení
- Dispozice **předmětem řízení**
 - Vzájemná žaloba, Změna žaloby, Soudní smír
- Dispoziční zásada se typicky uplatňuje **ve sporném řízení**; řízení lze zahájit jen na jejich návrh a pouze na jejich podáních závisí vymezení předmětu řízení

Zásada oficiality

- Řízení je v rukou soudu
- **Soud je oprávněn zahájit řízení z vlastního podnětu a stanovit jeho předmět**
- Možnost účastníků činit dispoziční úkony je výrazně omezena
- Typicky se uplatňuje v řízení nesporném

Zásada projednací

- **Aktivita při zjišťování skutkového stavu je na sporných stranách; tato aktivita se týká**
 - Tvrzení rozhodných skutečností
 - Označování důkazů k prokázání tvrzených skutečností
- Povinnost tvrzení – břemeno tvrzení
- Povinnost důkazní – břemeno důkazní
- Uplatňuje se typicky ve sporném řízení

Zásada vyšetřovací

- **Odpovědnost za zjištění skutkového stavu nese soud;** je jeho povinností zjistit rozhodné skutečnosti
- Neuplatňují se břemeno tvrzení ani břemeno důkazní
- Používá se ve věcech vyjmenovaných v § 120 odst. 2 OSŘ (především nespory)

Zásada kontradiktornosti

- Dvojí význam:
 - Vystihuje postavení stran ve sporném řízení coby **vzájemných odpůrců**; jejich protichůdných zájmů se využívá při zjišťování skutkového stavu (subjektivní odchylka jednoho bude korigována tvrzením druhého)
 - Právo účastníků (nejen sporného, ale i nesporného řízení) **vyjádřit se** ke všem skutečnostem, důkazům, návrhům a právním argumentům

Princip jednoty (jednotnosti) řízení

- Řízení tvoří jeden celek
- Posloupnost procesních úkonů není stanovena, určuje ji soud
- Řízení není rozděleno na určité fáze, do kterých by se soustředila možnost činit určité úkony (např. při uplatnění této zásady může účastník předložit nový návrh i v odvolacím řízení)

Zásada koncentrační

- V řízení jsou stanoveny určité úseky, v nichž je zapotřebí učinit určitý procesní úkon, jinak k němu soud nepřihlédne
- Platná úprava koncentrace řízení v OSŘ ve sporných věcech:
 - Koncentrace zákonná (zejm. § 118b, § 205a)
 - Koncentrace soudcovská (§ 118c)

Zásada ústnosti a zásada písemnosti

- Zásada ústnosti – v procesu je relevantní pouze to, co účastníci před soudem přednesli ústně (např. klasický římský proces)
- Zásada písemnosti – to, co nebylo podáno v listinné podobě, jako by neexistovalo (pozdní římský proces, kanonický proces)
- V současnosti se žádná z těchto zásad neuplatňuje ve vyhraněné podobě; v řízení se vyskytují jak písemná podání, tak i ústní přednesy

Zásada přímosti

- Zásada přímosti v objektivním smyslu
 - Dokazování takovými důkazními prostředky, které umožňují co nejbezprostřednější poznání skutkového stavu
- Zásada přímosti v subjektivním smyslu
 - Soud smí přihlédnout pouze k důkazům, které provedl, a pouze tyto důkazy může hodnotit

Zásada volného hodnocení důkazů

- Zákon neukládá soudci, jakou důkazní sílu (věrohodnost) má jednotlivým důkazním prostředkům přiznat
- Uplatňuje se v současném civilním procesu (ve feudálním procesu naopak platila legální teorie důkazní)
- § 132 OSŘ

Zásada materiální pravdy

- Proces neklade žádné formální překážky zjišťování skutečného skutkového stavu
- **Poskytnutí ochrany skutečným subjektivním právům** je bezpochyby cílem civilního procesu; zjišťování skutkového stavu se však může dít pouze v souladu s principy a normami ovládajícími ten který druh civilního procesu

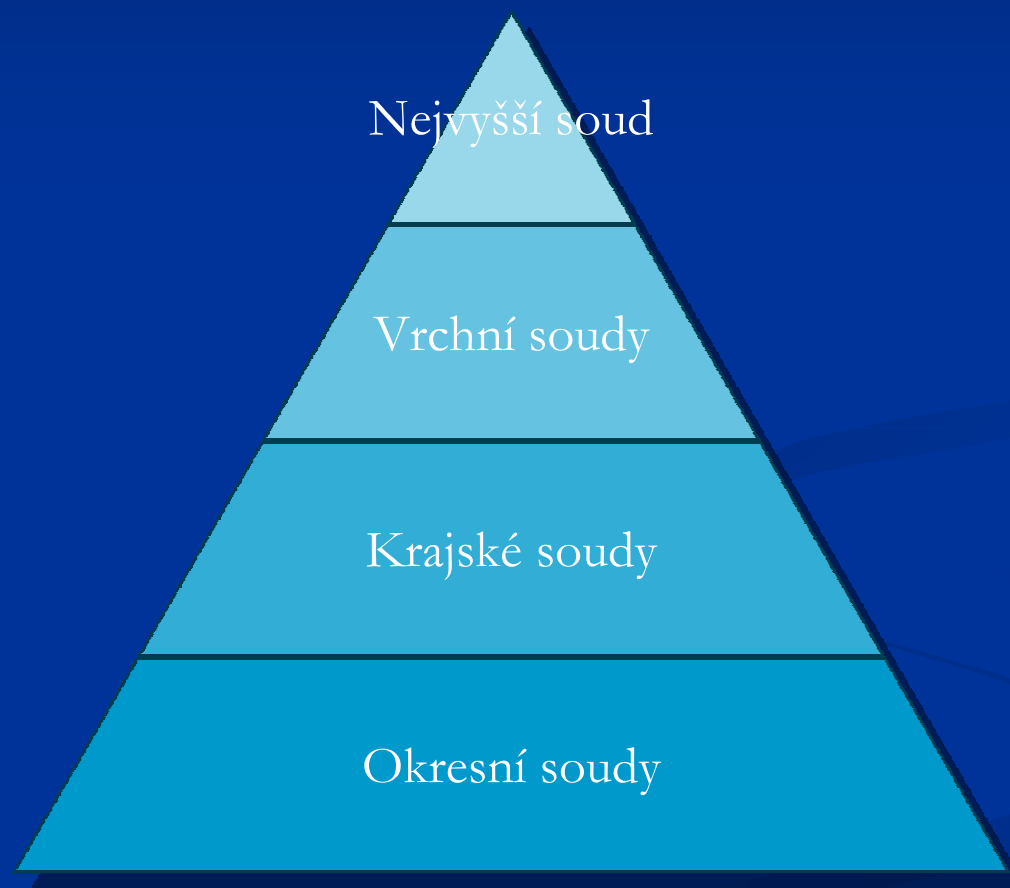
Část V.
Subjekty civilního
procesu

Přehled

- Procesní subjekty (subjekty řízení)
 - Orgány pověřené poskytováním ochrany
 - Soud
 - Rozhodce, rozhodčí soud
 - Účastníci řízení
 - Zvláštní subjekty řízení
 - Subjekty hájící veřejný zájem, popř. jiný zájem, odlišný od zájmu účastníku (např. státní zastupitelství)
 - Subjekty vykonávající pomocné funkce (např. správce konkursní podstaty, správce dědictví, správce podniku)
- Osoby zúčastněné na řízení

Soudy

Soustava civilních soudů

Pravomoc

- **Pravomoc soudů** – okruh věcí, které jsou soudy oprávněny a povinny projednávat a rozhodovat
 - Civilní
 - Trestní
 - Správní
 - Ústavní
- **Civilní pravomoc soudu** – okruh záležitostí, které jsou soudy oprávněny a povinny rozhodovat v civilním řízení soudním

Civilní pravomoc

- § 7 OSŘ
- Civilní pravomoc se vztahuje na:
 - Soukromoprávní spory
 - Jiné právní věci
 - Soukromoprávní povahy (nesporná řízení)
 - Veřejnoprávní povahy (např. detenční řízení podle § 200o)

Rozšíření a zúžení pravomoci

- **Rozšíření civilní soudní pravomoci** – oprávnění a povinnost soudu rozhodovat i v jiných než soukromoprávních věcech, tj. v záležitostech veřejného práva (např. detenční řízení podle § 200o)
- **Zúžení civilní soudní pravomoci** – její (zákonné) vyloučení pro některé záležitosti, které by do ní jinak patřily
 - rozhodčí řízení
 - katastr nemovitostí
 - rozhodování správních orgánů v soukromoprávních věcech (např. o námitkách proti vyřízení reklamace vznesené proti vyúčtování poskytnutých služeb elektronických komunikací)

Dělená a výlučná pravomoc

- **dělená pravomoc** – soudnímu řízení musí obligatorně předcházet řízení u jiného orgánu (§ 8); podmínkou soudního řízení je bezúspěšnost předchozího řízení
- **výlučná pravomoc** – předmět řízení nelze posoudit v řízení jiném, a to ani jako otázku prejudiciální
 - posouzení ústavnosti zákona Ústavním soudem [§ 109 odst. 1 písm. c) OSŘ]
 - posouzení, zda byl spáchán trestný čin, přešupek či jiný správní delikt, a kdo jej spáchal (§ 135 odst. 1 OSŘ)
 - otázky osobního stavu
 - tam, kde má soud rozhodnout konstitutivně

Zkoumání pravomoci

- Pravomoc je jednou z **procesních podmínek**
- Soud ji proto zkoumá kdykoli za řízení
- Rozhodnutí věci nenáležející do pravomoci soudu je důvodem žaloby pro **zmatečnost**
- Nedostatek pravomoci vyvolá **zastavení řízení** a postoupení věci příslušnému správnímu orgánu (účinky spojené s podáním žaloby, např. stavení lhůt, zůstávají zachovány)
- Nesouhlasí-li správní orgán s postoupením věci, je povinen podat návrh na rozhodnutí **kompetenčního sporu o pravomoc**; o něm rozhodne na základě zákona č. 131/2002 Sb. tzv. konfliktní senát

Příslušnost - přehled

- **Příslušnost** určuje **konkrétní** soud, který se má věci zabývat (z civilní pravomoci pouze **obecně** vyplývá, které věci projednávají a rozhodují soudy v civilním řízení soudním)
- **Druhy:**
 - Věcná příslušnost
 - Místní příslušnost
 - Funkční příslušnost
 - Kauzální příslušnost

Perpetuatio fori

- Pro určení věcné a místní příslušnosti jsou rozhodné **okolnosti, které tu byly v době zahájení řízení**
- Jejich pozdější změna nemá na příslušnost vliv (výjimkou je institut **přenesení příslušnosti**, např. § 177 odst. 2 ve věcech péče soudu o nezletilé)

Věcná příslušnost

- **Věcná příslušnost** – určuje soudy (článek soudní soustavy), které jsou příslušné projednat a rozhodnout věc jako soudy I. stupně [resp. který druh soudu (okresní, krajský, vrchní, nejvyšší) má věc projednat a rozhodnout]
- kritéria:
 - *ratio valoris* – hodnota sporu
 - *ratio causae* – povaha věci

Věcná příslušnost II.

- Nestanoví-li zákon jinak, jsou zásadně věcně příslušné v prvním stupni **okresní soudy**
- **Krajské soudy** jsou příslušné ve věcech uvedených v § 9 odst. 2 až 4:
 - Nehmotné statky
 - Sociální práva
 - Některé pracovní záležitosti
 - Záležitosti týkající se cizího státu
 - Obchodní věci
 - Insolvenční řízení a incidenční spory

Zkoumání věcné příslušnosti

- Věcnou příslušnost zkoumá soud kdykoliv za řízení; jde o jednu z **procesních podmínek**
- O věcné příslušnosti rozhoduje výlučně **vrchní (Nejvyšší) soud**

Místní příslušnost

- **místní příslušnost** – vymezuje rozsah působnosti mezi soudy stejného článku soudní soustavy
 - **obecná místní příslušnost**
 - **zvláštní místní příslušnost**
 - na výběr daná
 - výlučná
 - § 88
 - § 89 (místní příslušnost k řízení o spojených věcech a o vzájemné žalobě)
- **prorogace v obchodních věcech (§ 89a)**

Zkoumání místní příslušnosti

- místní příslušnost soud zkoumá jenom **předtím, než začne jednat o věci samé**
- vysloví-li soud svou místní nepřislušnost, **postoupí věc soudu místně příslušnému**; nesouhlasí-li tento soud s postoupením věci, předloží věc k rozhodnutí svému **nadřízenému soudu**
- účastník může **namítnout místní nepřislušnost nejpozději při svém prvním úkonu**; později uplatněnou námitku soud usnesením zamítne (§ 105 odst. 4)

Funkční příslušnost

- **Funkční příslušnost** – určuje, který soud rozhoduje o opravných prostředcích (§ 10, § 10a)
- O odvolání proti rozhodnutí okresního soudu rozhoduje krajský soud
- O odvolání proti rozhodnutí krajského soudu rozhoduje vrchní soud
- O dovolání proti rozhodnutí odvolacího soudu (vrchního i krajského) rozhoduje Nejvyšší soud
- O žalobě pro zmatečnost a žalobě na obnovu zásadně rozhoduje soud, který o věci rozhodoval v prvním stupni (§ 235a)

Kauzální příslušnost

- Svěřuje projednávání věcí určitého druhu k tomu účelu zvláště určeným soudům, které však zůstávají součástí dané soudní soustavy
- Dříve Krajské obchodní soudy
- Nyní příslušnost Městského soudu v Praze ve věcech průmyslového vlastnictví podle § 6 zákona č. 221/2006 Sb., o vymáhání práv z průmyslového vlastnictví

Obsazení soudu

- V řízení před okresním soudem jedná a rozhoduje samosoudce, vyjma pracovních věcí, v nichž rozhoduje senát
- Krajský soud je obsazen
 - při rozhodování v I. stupni samosoudcem
 - při rozhodování o odvolání senátem
- Vrchní soudy i Nejvyšší soud rozhodují vždy v senátech
- Nesprávné obsazení soudu (vyjma případů, kdy namísto samosoudce rozhodoval senát), je odvolacím důvodem i důvodem žaloby pro zmatečnost

Účastníci řízení

Základní otázky

- Kdo je účastníkem konkrétního řízení?
- Je účastník způsobilý být účastníkem a má procesní způsobilost?
- Je účastník věcně legitimován?

1) Kdo je účastníkem
řízení?

Definice účastníků řízení

- 1. definice: účastníky jsou žalobce a žalovaný
 - Platí ve sporném řízení (§ 90)
- 2. definice: účastníky jsou návrhovatel a ti, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno (§ 94 odst. 1)
 - Platí pro nesporná řízení, která lze zahájit i bez návrhu
- 3. definice: účastníky jsou návrhovatel a ti, které zákon za účastníky označuje

a) Účastníci sporného řízení

Definice účastníků (§ 90)

- Účastníci sporného řízení = **procesní strany**
 - Strana žalující
 - Strana žalovaná
- **Princip dvou stran v kontradiktorním postavení**
 - V každém sporu jsou jenom 2 strany
 - Zákaz sporu se sebou samým (např. žalovaný se stane dědicem žalobce)

Formální pojetí účastenství

- Strany jsou určeny ryze **formálně** (procesně) a **nezávisle na hmotném právu**
 - žalobcem je ten, kdo podává žalobu
 - žalovaným ten, koho žalobce označil v žalobě
- Hmotněprávní vztah **není** předpokladem účastenství; materiální pojetí účastenství ve sporu bylo překonáno na přelomu 19. a 20. stol.

Procesní společenství

- Podle toho, na které straně je několik účastníků
 - Aktivní společenství
 - Pasivní společenství
 - Obapolné společenství
- Podle povahy práv a povinností mezi účastníky
 - Samostatné společenství (§ 91 odst. 1)
 - Nerozlučné společenství (§ 91 odst. 2)

Vedlejší účastenství (intervence)

- Vedlejším účastníkem je **třetí osoba**
- Tato osoba má sama **právní zájem na vítězství strany**, kterou podporuje
 - Např. riziko regresu
- Procesní stranu podporuje svou **procesní činností**
 - Nesmí odporovat procesním úkonům hlavní strany

Hlavní intervence (§ 91a)

- Probíhá-li spor o určité právo nebo věc mezi dvěma osobami, může **proti oběma podat žalobu třetí osoba**, která má zato, že **právo či věc patří jí**
- V intervenčním procesu je třetí osoba žalobcem, na straně žalované vzniká procesní společenství účastníků řízení základního procesu
- Vyhoví-li soud hlavnímu intervenientovi, zamítne žalobu ze základního procesu

**b) Účastníci
nesporného řízení**

2. Definice (§ 94 odst. 1)

- Účastníky jsou
 - navrhovatel a
 - ti, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno;
 - účastníky řízení o určení neplatnosti manželství nebo o určení, zda tu manželství je či není, jsou pouze manželé
- Platí pro řízení, která lze zahájit **i bez návrhu** (viz § 81 odst. 1); je-li však v tomto řízení okruh účastníků výslovně vymezen, má tato úprava přednost (např. dědické řízení)

Změny v účastenství (§ 94 odst. 3 a 4)

- Neúčastní-li se řízení ten, o jehož právech a povinnostech se jedná, soud jej **přibere do řízení** jako účastníka
- Účastní-li se naopak někdo, o jehož práva a povinnosti v řízení nejde, soud jeho **účasť ukončí**
- Účastenství se odvozuje od **hmotného práva**; to je možné jenom v nesporech, ve sporném řízení je to zcela vyloučeno

3. Definice (§ 94 odst. 2)

- Účastníky jsou
 - navrhovatel a
 - ti, které zákon za účastníky označuje
- Okruh účastníků je vymezen zákonem (např. dědické řízení, osvojení, úschovy, povolení uzavřít manželství)
- Mimo rámec nesporného nalézacího řízení se této definice využívá i v
 - Řízení podle části páté OSŘ (§ 250a)
 - Řízení o výkon rozhodnutí (§ 255)
 - Insolvenčním řízení (§ 14 odst. 1 IZ)

2) Způsobilost účastníků

Způsobilost být účastníkem řízení

- Způsobilost být účastníkem řízení (procesní subjektivitu) má
 - Ten, kdo má způsobilost k právům a povinnostem podle hmotného práva (viz § 7 OZ, § 6 a § 10 ZP), tj.
 - FO (včetně nascitura) a PO
 - Ten, komu ji zákon přiznává (třebaže není subjektem práva)
 - Např. správce daně

Zkoumání způsobilosti být účastníkem řízení

- **Procesní podmínka**
- Nedostatek způsobilosti být účastníkem je neodstranitelným nedostatkem procesní podmínky → **zastavení řízení**
- Dojde-li k její ztrátě v průběhu řízení, je v určitých případech možné **procesní nástupnictví** (§ 107)

Procesní způsobilost

- Způsobilost vést proces sám nebo prostřednictvím zvoleného zástupce, tj. způsobilost před soudem účinně samostatně jednat (tj. činit procesní úkony)
- Účastník má procesní způsobilost **v rozsahu, v jakém má způsobilost k právním úkonům** podle hmotného práva (§ 8 a násl. OZ, § 6 a § 10 ZP)
- Výjimečně
 - Má procesní způsobilost i ten, kdo není hmotněprávně způsobilý (např. § 186 odst. 3)
 - Ten, kdo je hmotněprávně způsobilý, nemá procesní způsobilost (§ 23)

Zkoumání procesní způsobilosti

- Podmínka řízení
- **Nedostatek lze odstranit:** soud je povinen zajistit, aby nezpůsobilý účastník byl zastoupen
 - Zákonným zástupcem (§ 22) nebo
 - Opatrovníkem (§ 176, § 192, § 29)

3) Věcná legitimace

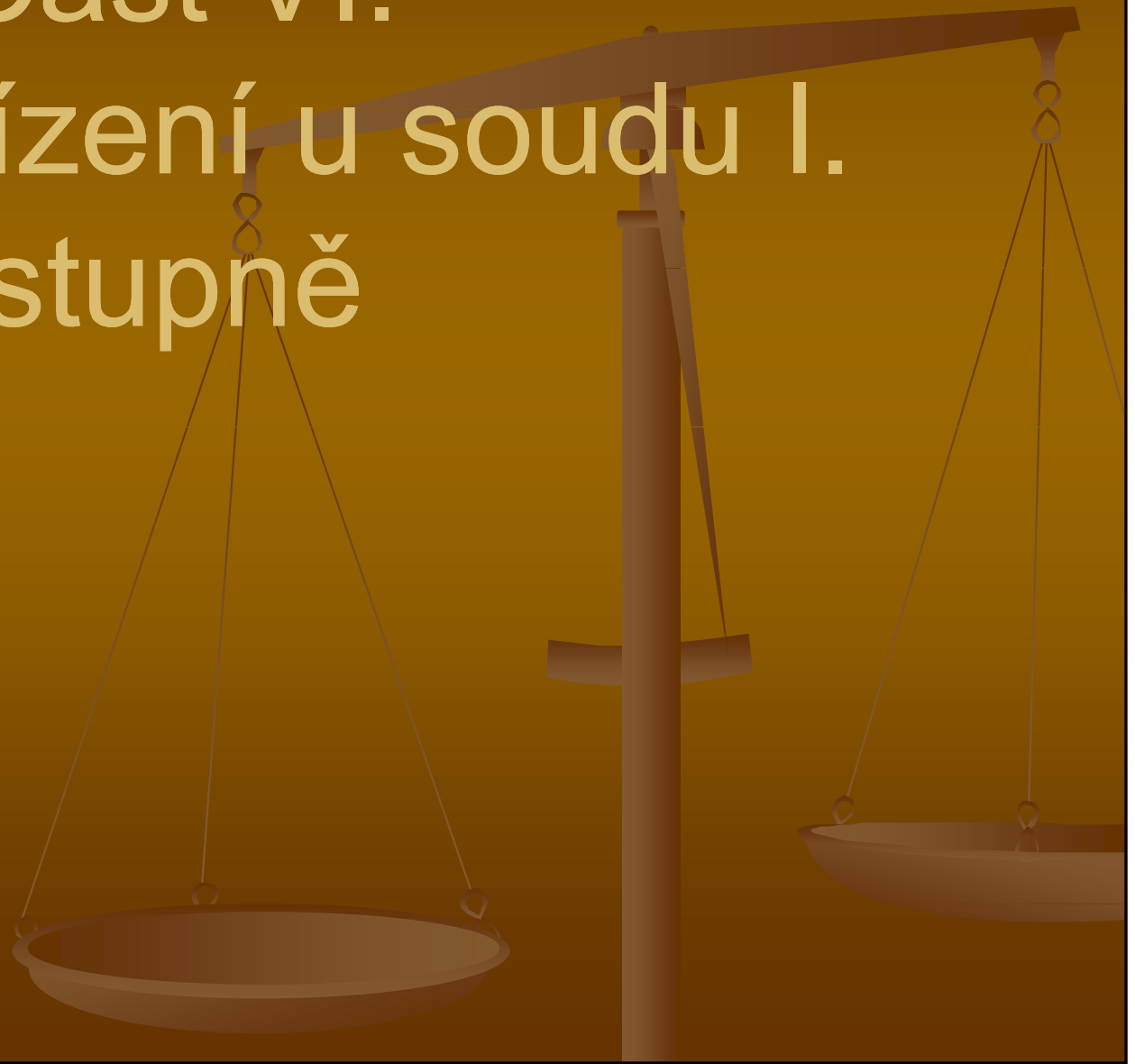
Věcná legitimace

- **Aktivní** věcná legitimace – žalobce je nositelem subjektivního hmotného práva, které u soudu uplatnil
- **Pasivní** věcná legitimace – žalovaný je nositelem subjektivní povinnosti, které se po něm žalobce domáhá nebo která má být určena

Nedostatek věcné legitimace

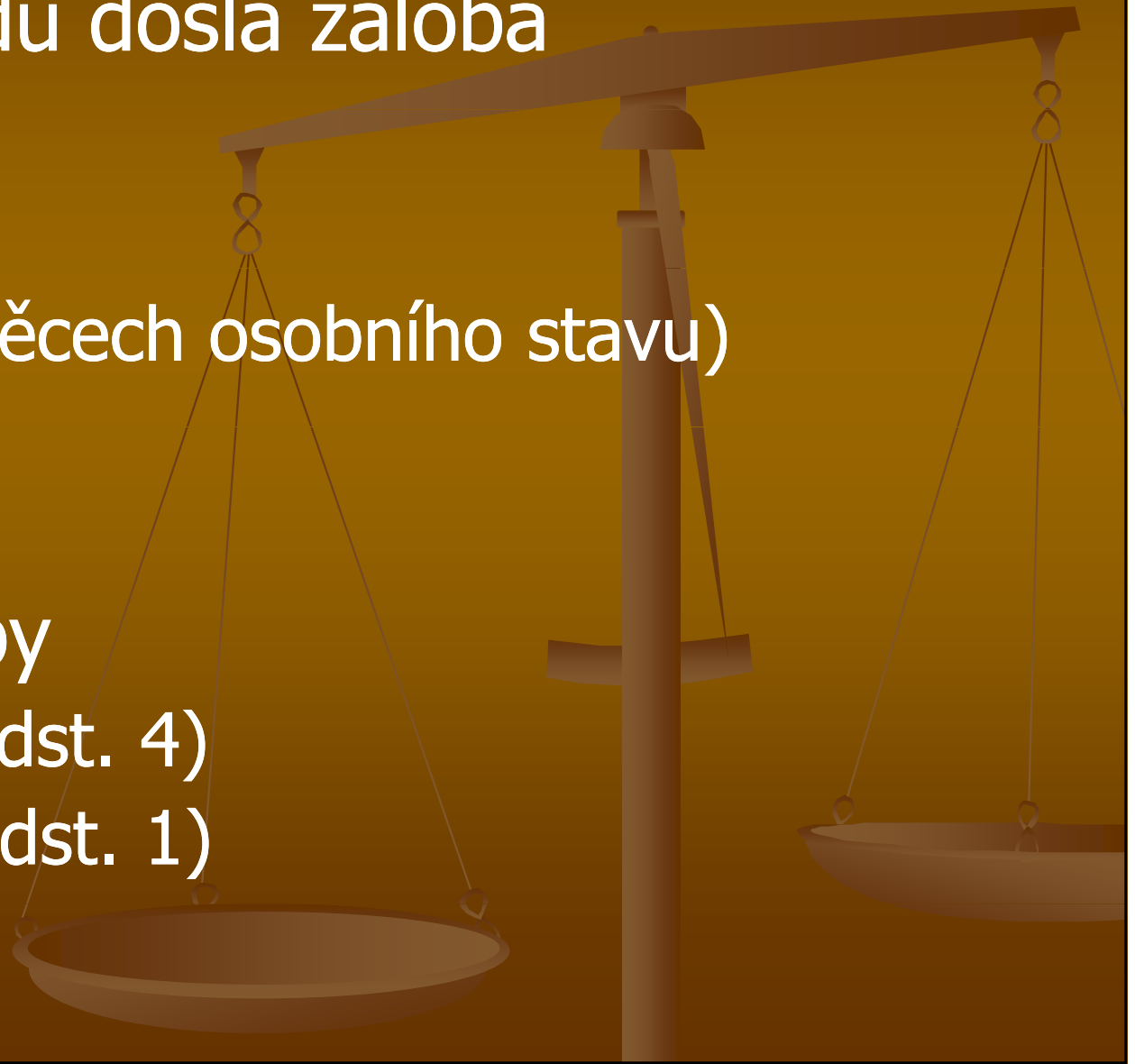
- Věcná legitimace ve sporném řízení není podmínkou řízení ani předpokladem účastenství → její nedostatek nevede k zastavení řízení
- Věcná legitimace je předpokladem **důvodnosti (úspěšnosti) žaloby**; není-li dána věcná legitimace, soud žalobu zamítne (jde o meritorní, nikoliv procesní rozhodnutí)

Část VI.
Sporné řízení u soudu I.
stupně

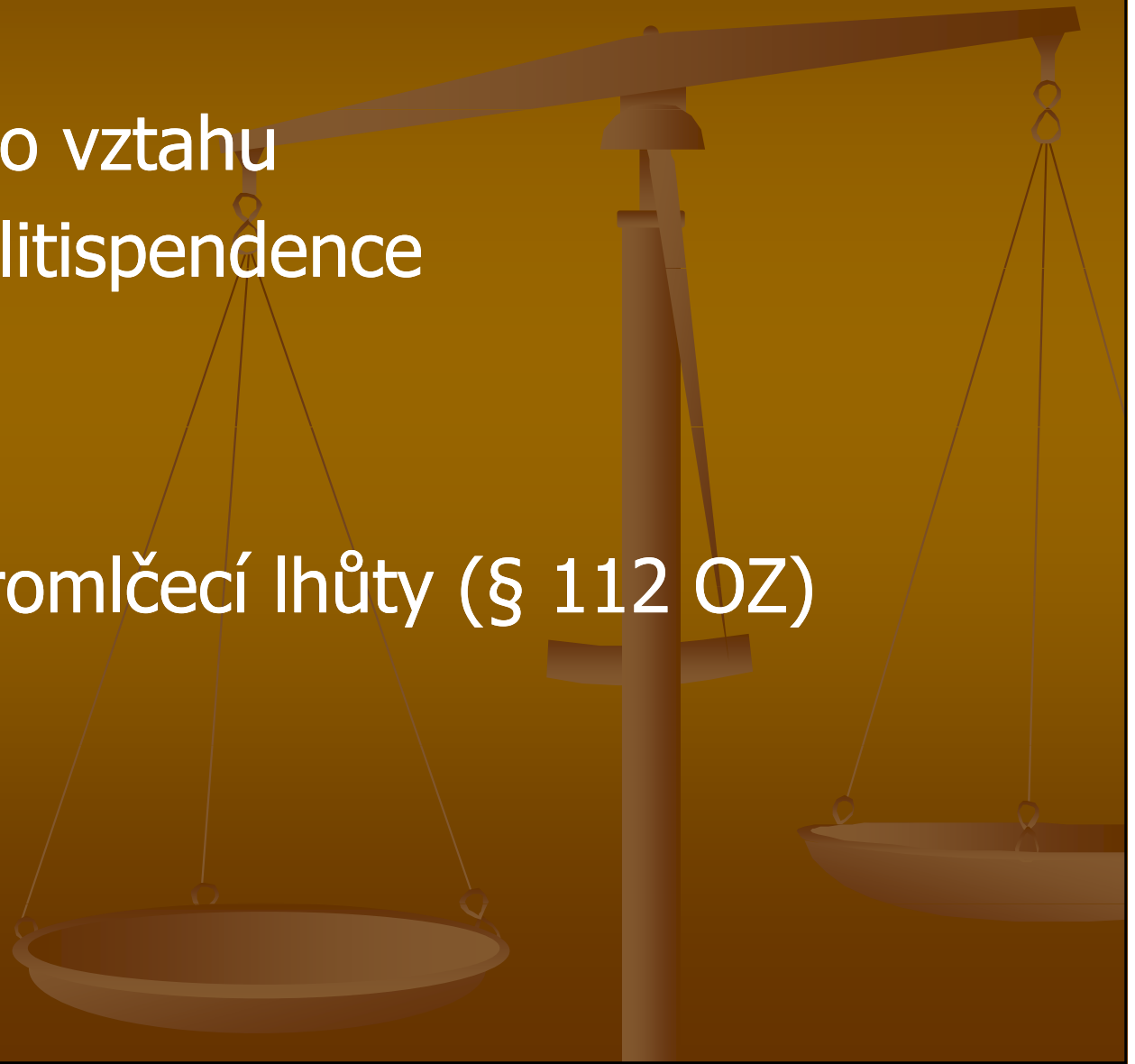
Zahájení řízení

- Dnem, kdy soudu došla žaloba
- Druhy žalob
 - Na plnění
 - Statusové (ve věcech osobního stavu)
 - Určovací
 - Pravotvorné
- Náležitosti žaloby
 - Obecné (§ 42 odst. 4)
 - Zvláštní (§ 79 odst. 1)

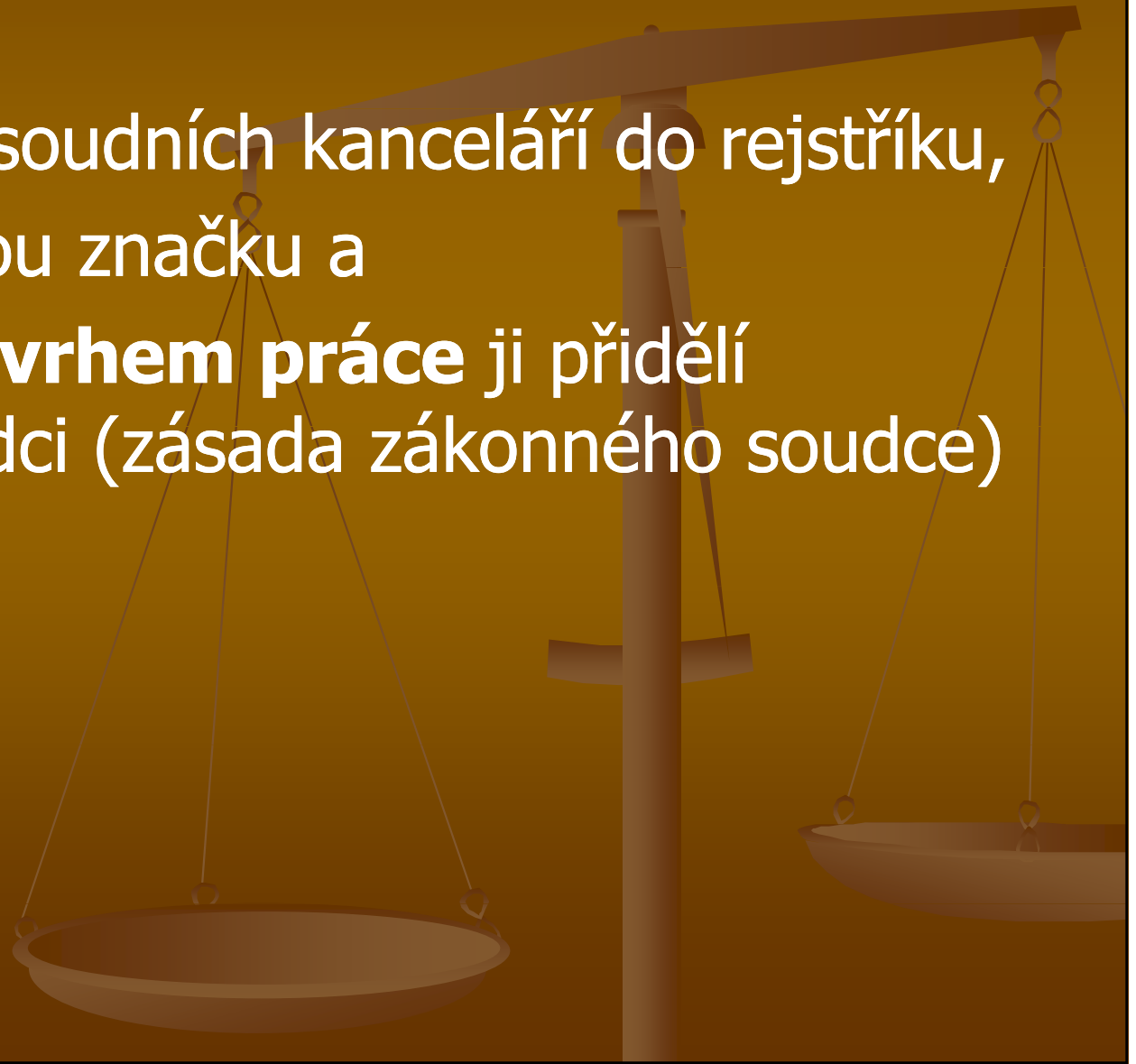
Účinky zahájení řízení

- Procesní
 - Vznik procesního vztahu
 - Vznik překážky litispendence
 - Perpetuatio fori
- Hmotněprávní
 - Stavení běhu promlčecí lhůty (§ 112 OZ)

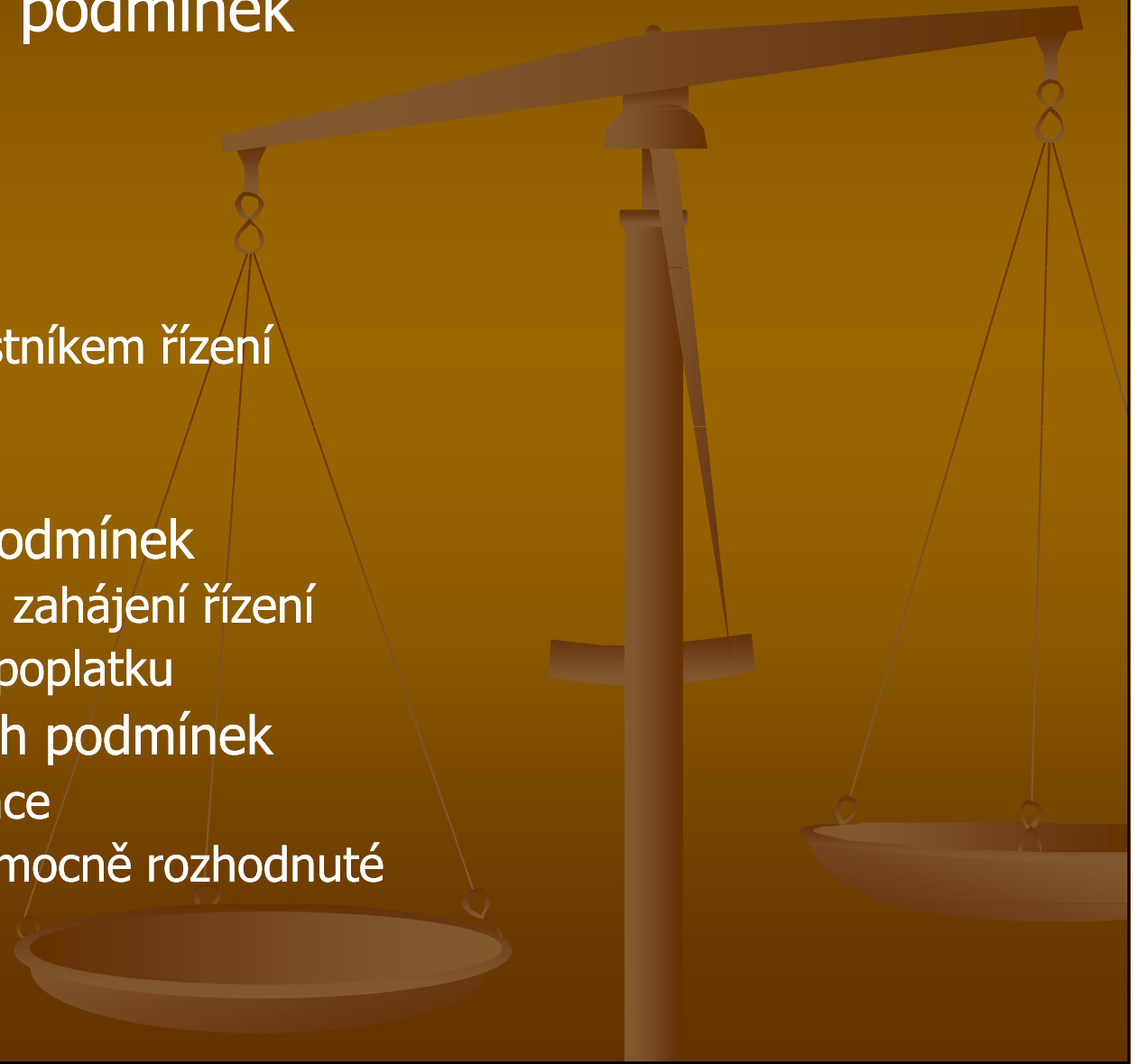
Přidělení věci

- Došlou žalobu
 - zapíše vedoucí soudních kanceláří do rejstříku,
 - přidělí ji spisovou značku a
 - v souladu s **rozvrhem práce** ji přidělí některému soudci (zásada zákonného soudce)

Příprava jednání I.

- Zkoumání procesních podmínek
 - Na straně soudu
 - Právomoc
 - Příslušnost
 - Na straně účastníků
 - Způsobilost být účastníkem řízení
 - Procesní způsobilost
 - Průkaz plné moci
 - Věcných procesních podmínek
 - Existence návrhu na zahájení řízení
 - Zaplacení soudního poplatku
 - Negativních procesních podmínek
 - Překážka litispendence
 - Překážka věci pravomocně rozhodnuté

Příprava jednání II.

- Odstraňování vad žaloby (§ 43 odst. 2)
- Soud doručí žalobu žalovanému a vyzve jej, aby se ve věci písemně **vyjádřil**;
výzva může být
 - prostá [§ 114a odst. 2 písm. a)]
 - kvalifikovaná (§ 114b); nevyjádří-li se → rozsudek na základě fikce uznání nároku
- Soud doručí vyjádření k žalobě žalobci a uvědomí jej o možnosti podat **repliku**

Příprava jednání III.

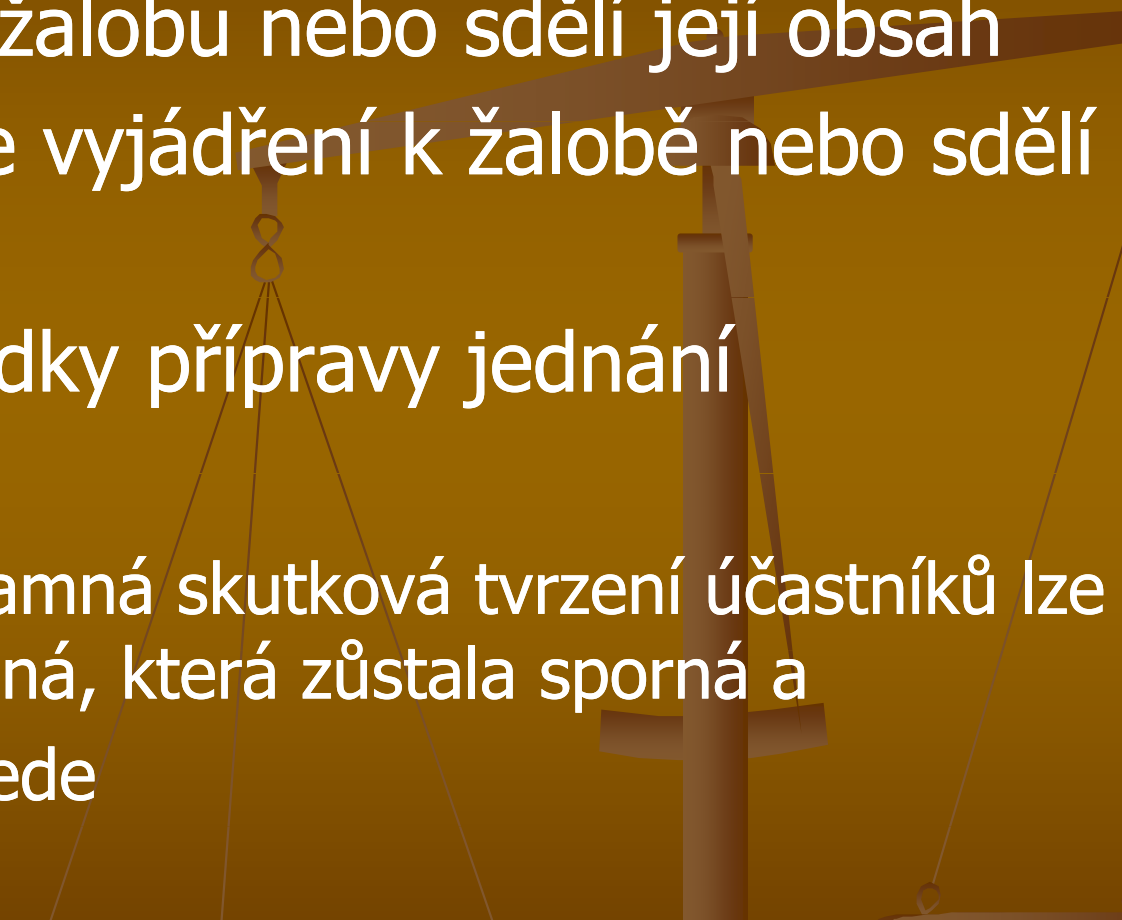
- První rok
 - Pokus o smír
 - Stanovení programu sporu
- Obstarání důkazních prostředků
- Stanovení termínu jednání

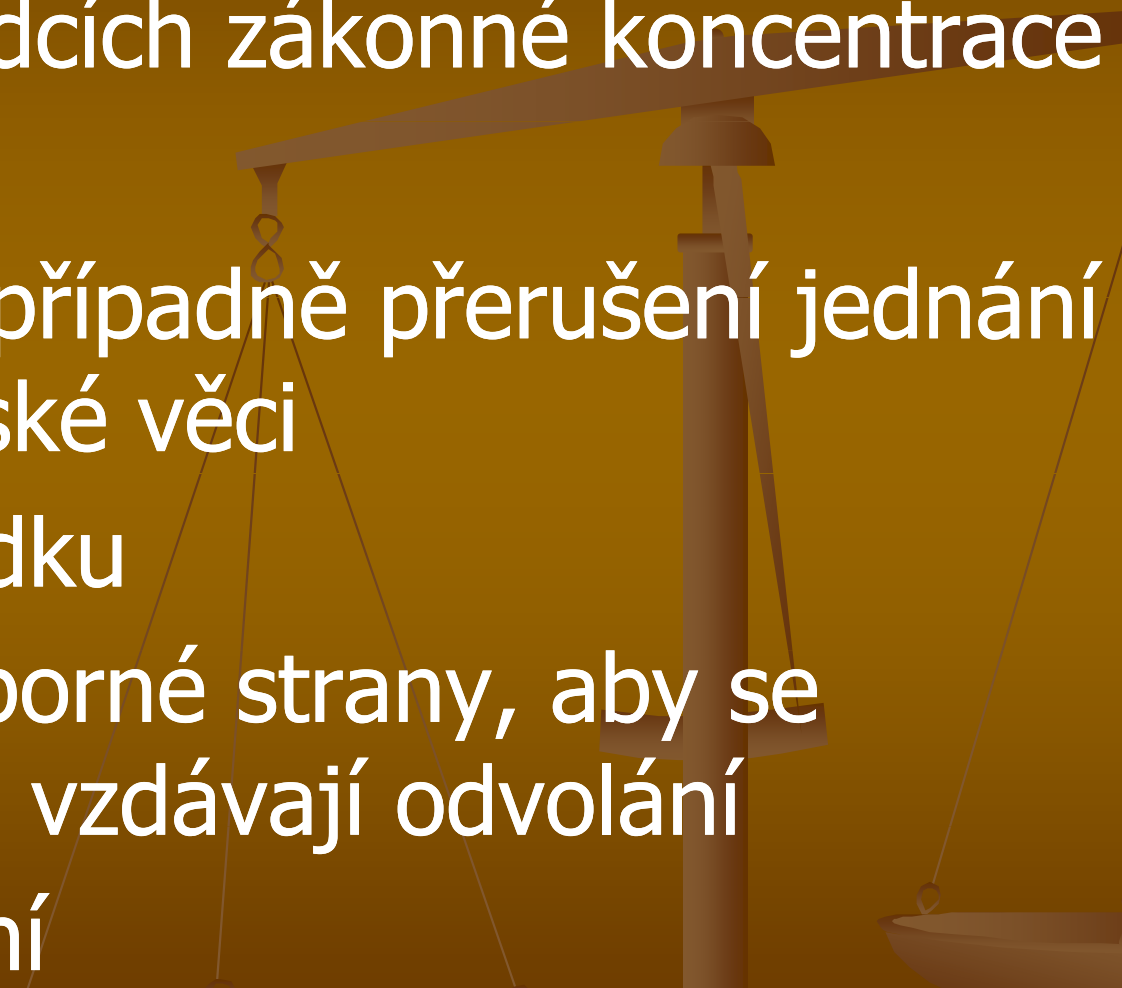
Jednání I.

- Zapisovatelka vyvolá věc a vyzve účastníky a jejich zástupce ke vstupu do jednací síně
- Soudce ověří osobní data osob zúčastněných na jednání
- Soudce zahájí jednání
- Soudce zjistí aktuální stanoviska stran (např. zda žalobce trvá na žalobě nebo ji bere zpět, zda žalovaný nárok neuznává)
- Soudce případně ještě jednou učiní dotaz, zda strany nevyřeší spor smírně

Jednání II.

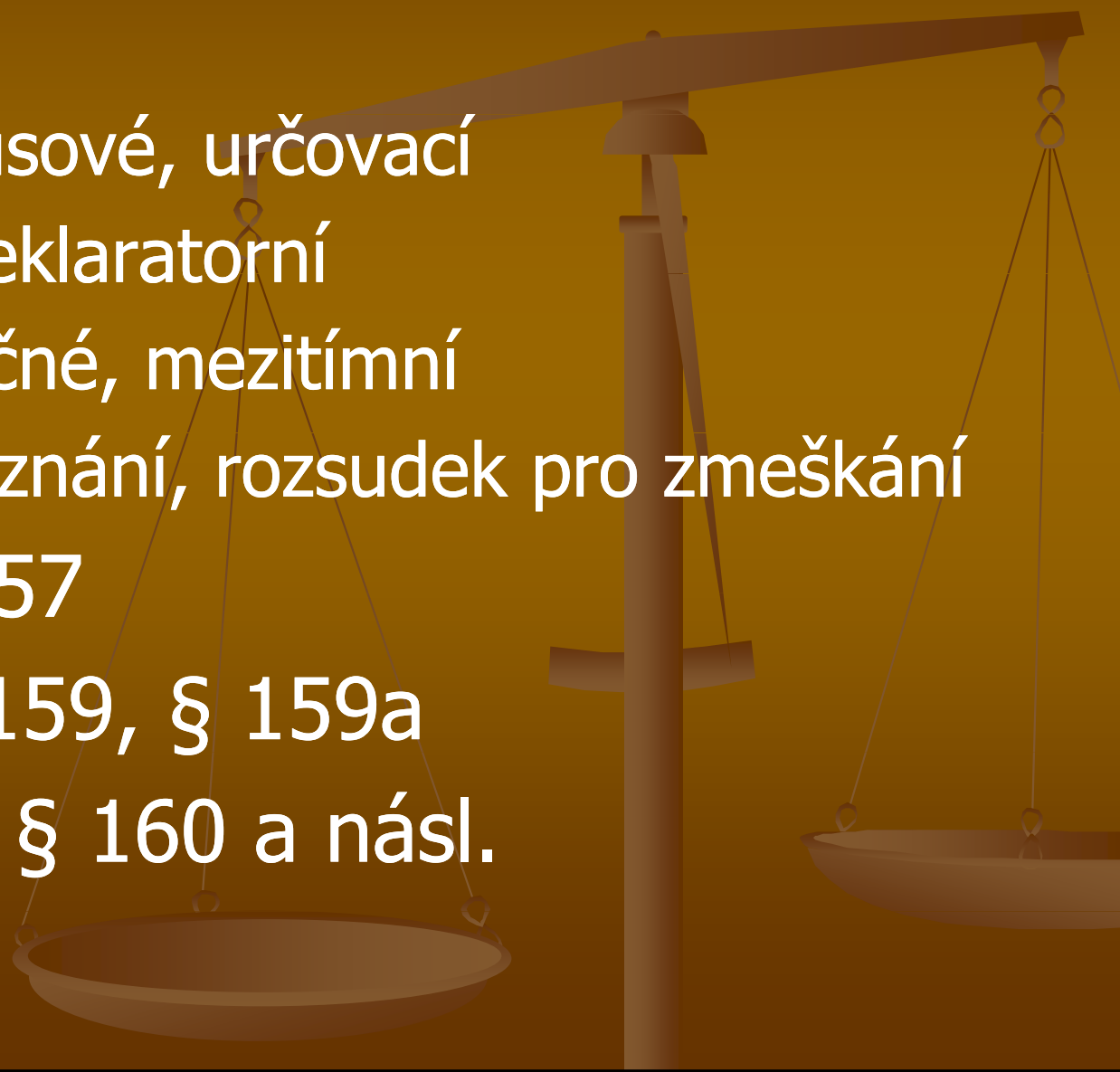
- Žalobce přednese žalobu nebo sdělí její obsah
 - Žalovaný přednese vyjádření k žalobě nebo sdělí její obsah
 - Soudce sdělí výsledky přípravy jednání
 - Soudce uvede,
 - která právně významná skutková tvrzení účastníků lze považovat za shodná, která zůstala sporná a
 - které důkazy provede
 - Provádění důkazů
-

Jednání III.

- Poučení o důsledcích zákonné koncentrace
 - Závěrečné řeči
 - Porada senátu, případně přerušování jednání v samosoudcovské věci
 - Vyhlášení rozsudku
 - Soudce vyzve sporné strany, aby se vyjádřily, zda se vzdávají odvolání
 - Ukončení jednání
-

Rozsudek

- Druhy
 - Na plnění, statusové, určovací
 - Konstitutivní, deklaratorní
 - Konečné, částečné, mezitímní
 - Rozsudek pro uznání, rozsudek pro zmeškání
- Náležitosti - § 157
- Právní moc - § 159, § 159a
- Vykonatelnost - § 160 a násl.

Část VII.

Opravná řízení

Opravné systémy

- **Apelační**
 - Přezkum skutkových i právních otázek
 - Potvrzení, změna nebo zrušení napadeného rozhodnutí
 - Úplná x neúplná apelace
- **Kasační**
 - Přezkum právních otázek
 - Potvrzení nebo zrušení přezkoumávaného rozhodnutí
- **Revizní**
 - Přezkum právních otázek
 - Napadené rozhodnutí lze nejen zrušit, ale i změnit

Opravné prostředky

- Podle kritéria právní moci napadeného rozhodnutí
 - Řádné
 - Odvolání
 - Mimořádné
 - Dovolání
 - Žaloba na obnovu řízení
 - Žaloba pro zmatečnost
-

Odvolání

Podmínky přípustnosti odvolání

- **Objektivní**
 - Existence nepravomocného rozhodnutí soudu I. stupně
 - Přípustnost odvolání (§ 202)
 - Napadení výroku rozhodnutí
 - Dodržení odvolací lhůty
- **Subjektivní – podání odvolání k tomu legitimovaným subjektem**

Náležitosti a účinky odvolání

- Náležitosti odvolání (§ 205), mj.
 - Rozsah napadení
 - Odvolací důvody (omezení novot ve sporech)
 - Účinky odvolání
 - Suspenzivní
 - Devolutivní
-

Řízení a rozhodnutí o odvolání

- Soud I. stupně
 - Přípravné úkony
 - Odmítnutí opožděného odvolání
 - Odvolací soud
 - Provádí vlastní přezkum (zásadní vázanost odvoláním)
 - O odvolání rozhodne tak, že
 - Odvolání **odmítne**
 - Rozhodnutí soudu I. stupně **potvrdí**
 - Rozhodnutí soudu I. stupně **změní**
 - Rozhodnutí soudu I. stupně **zruší**
-

Dovolání

Základní charakteristika dovolání

- Mimořádný opravný prostředek
 - Napadá se jím rozhodnutí odvolacího soudu
 - Náprava převážně právních vad
 - Kasační princip
 - Účel
 - Ochrana subjektivních práv
 - Sjednocování judikatury
-

Přípustnost dovolání

- Komplikovaná – viz § 236 až § 239
- Přípustnost dovolání proti meritornímu rozhodnutí odvolacího soudu – založena na vztahu rozhodnutí soudu I. a II. Stupně
 - Diformita
 - Skrytá diformita
 - Potvrzující rozhodnutí, řeší-li otázku zásadního právního významu
- Problém – nepřípustnost dovolání ve věcech zákona o rodině

Řízení a rozhodnutí o dovolání

- Soud I. stupně
 - Přípravné úkony
 - Odmítnutí opožděného odvolání
 - Dovolací soud o dovolání rozhodne tak, že
 - Řízení zastaví
 - Dovolání odmítne
 - Dovolání zamítne
 - Zruší napadené rozhodnutí
-

Žaloba na obnovu řízení a
žaloba pro zmatečnost

Žaloba na obnovu řízení

- Lze jí napadnout meritorní rozhodnutí
 - jsou-li tu skutečnosti, rozhodnutí nebo důkazy, které účastník bez své viny nemohl použít v původním řízení, pokud mohou přivodit pro něho příznivější rozhodnutí ve věci;
 - lze-li provést důkazy, které nemohly být provedeny v původním řízení, pokud mohou přivodit pro účastníka příznivější rozhodnutí ve věci

Žaloba pro zmatečnost

- Slouží k odstranění nedostatku nejtěžších procesních vad, tzv. zmatečností, např.
 - Nedostatek některých procesních podmínek
 - Rozhodování vyloučeným soudcem nebo nesprávně obsazeným soudem
 - Trestný čin soudce
 - Odnětí možnosti jednat před soudem
- Lze jím napadnout též usnesení o odmítnutí odvolání nebo o zastavení odvolacího řízení